

management of sports and pedagogical improvement on the basis of objectivization of knowledge about the structure of activity and functional state of the organism.

The purpose of the article was to study the functional state of the cardiovascular system of students specializing in biathlon.

Methods. Analysis, synthesis, comparison, classification, specification, synthesis of scientific sources on the research problem; study of pedagogical experience, normative legal acts to clarify the essence of the basic concepts of research; pulsometry, tonometry, photoplethysmography, spirometry, methods of mathematical statistics.

Results. Biathlon students with a relative equilibrium of regulation (eutonism) of cardiovascular activity have a certain tendency to para-, sympathetic dominance, depending on gender. The patterns of the relationship between HRV and pulse wave parameters in women have a lower level of probable significance ($p \leq 0.05$), which indicates a relatively lower influence of the para-, sympathetic components of regulation of the tone of peripheral vessels.

Conclusion. The revealed patterns indicate the dominance of men in the aerobic component of the functional provision of activities, unlike women, in which this tendency is manifested to a lesser extent, which, in turn, determines the propensity to a greater humoral (ergotropic) and sympathetic regulation of cardiovascular activity. Further research is aimed at determining the functional state of cardioghemodynamics and the autonomic regulation of cardiac rhythm of students specializing in biathlon, depending on the personality's temporal peculiarities. Taking into account the above-mentioned regularities of functional support of the activity will allow teachers, trainers, and specialists in physical culture to optimize the process of sports and pedagogical training of students in biathlon, depending on gender.

Key words: educational process, students, sports and pedagogical improvement, vascular tone, heart rate variability, biathlon.

УДК 378.22 – 048.55 [27:37: 378]

Ірина Сіданіч

ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

Національної академії педагогічних наук України

ORCID ID 0000-0003-0645-6781

DOI 10.24139/2312-5993/2017.09/118-130

УПРАВЛІННЯ ВПРОВАДЖЕННЯМ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА В СИСТЕМУ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ХРИСТІЯНСЬКА ПЕДАГОГІКА У ВИЩІЙ ШКОЛІ»

Проаналізовано нормативно-правову базу і зміст навчання майбутніх магістрів за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі»; виділено головні проблеми управління впровадженням духовно-морального компонента в систему магістерської підготовки майбутніх викладачів християнської педагогіки в умовах реформування вищої освіти.

Ключові слова: управління впровадженням, магістерська підготовка майбутніх викладачів, зміст навчання, спеціалізація, християнська педагогіка у вищій школі.

Постановка проблеми. Управління впровадженням духовно-морального компонента в систему магістерської підготовки майбутніх

викладачів християнської педагогіки в умовах реформування вищої освіти має певні особливості за наявності кількох об'єктивних причин.

По-перше, політика держави тісно пов'язана з мораллю, духовністю, релігією, бо є важливим елементом визначення спільного інтересу та волі більшості громадян, тією чи іншою мірою сформованих релігією. Релігія є формою суспільної свідомості, що формує соціальні норми, відповідно до яких будується система суспільних відносин. Від якості їх взаємодії залежить формування гармонійних і плідних відносин у системі: людина – релігійна громада – держава – суспільство.

По-друге, українська держава стосовно релігійної належності людини здійснює політику невтручання. Це забезпечує нейтралітет у питаннях світогляду й віросповідання, виконання зобов'язань і гарантування свободи віросповідання й водночас створює різні умови для захисту прав і свобод усіх громадян. Відносини держави з особами, які належать до різних конфесій, у нашій країні регулюють Конституція України і Закон України «Про свободу совісті та релігійних організацій» від 23 квітня 1991 року, який підтверджує, що ніхто не може встановити обов'язкових переконань і світогляду. Забороняється будь-який примус щодо визначення громадянином свого ставлення до релігії, участі або неучасті в богослужіннях, релігійних обрядах і церемоніях. Церква й релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа від Церкви.

По-третє, свобода совісті означає світський характер державної освіти в країні, але, у свою чергу, релігійні спільноти утримують важливі позиції в галузі освіти та виховання. Згідно з принципом відокремлення школи від церкви, можливість здобуття освіти в Україні однакова для всіх – віруючих і атеїстів; у школах, вищих навчальних закладах не дозволяється релігійна пропаганда, що не виключає занять з історії релігії, вивчення її змісту і функцій у житті людини й суспільства. Релігійні переконання – особиста та внутрішня справа кожної людини, її власного вибору, її совісті, на яку не мають права здійснювати тиск ні держава, ні суспільство, ні інші індивіди.

По-четверте, у побудові сучасних церковно-державних відносин віруючими та невіруючими громадянами актуальною є наявність, з одного боку, форм оптимальної взаємодії світської та релігійної освіти й виховання, з іншого припустимих меж впливу релігійного виховання на освітній процес, що здійснюється у світських навчальних закладах.

З кожним роком в Україні поступово відроджується система професійної духовної освіти, яка, у свою чергу, працює на забезпечення ефективного впровадження духовно-морального компонента в систему вищої освіти України [2; 3]. 2 липня 2015 р. Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів», надавши таким чином релігійним організаціям право виступати суб'єктами

заснування загальноосвітніх «світських», а не лише духовних, навчальних закладів різного рівня.

Зазначений Закон носить без сумніву революційний характер у контексті подолання наслідків тоталітарної радянської політики щодо релігії та церкви й розбудови державно-конфесійних відносин на принципово нових демократичних засадах. Так, передбачено внесення змін до законів України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту» та «Про вищу освіту» з метою надання релігійним організаціям, відповідно, права створювати дошкільні, середні, професійно-технічні, позашкільні та вищі навчальні заклади. Крім того, на законодавчому рівні розкрито поняття «науковий характер освіти» та її світський характер, які до цього не виправдано вважалися практично синонімами базового поняття «освіта» – такий, що забезпечує можливість для формування «духовного обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, процес формування обличчя людини».

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз праць із досліджуваної проблеми дає підстави стверджувати про ґрунтовне вивчення сутності навчального процесу і умов, які забезпечують його цілісність (О. Андрущенко, В. Безпалько, В. Бондар, С. Гончаренко, В. Ільїн, О. Савченко, М. Ярмаченко); особливостей формування змісту освіти (В. Краєвський, В. Ледньов, П. Ставський, М. Шкіль); проблем активізації самостійної пізнавальної діяльності тих, хто навчається (М. Євтух, О. Вербицький, І. Зімня, В. Козаков, І. Лернер, В. Маслов, В. Олійник); причин удосконалення методів навчання (О. Алексюк, В. Бондар); оптимізації та інформатизації процесу навчання (Л. Ляхоцька, З. Рябова, Л. Забродська).

На сучасному етапі управління професійною підготовкою майбутнього викладача християнської педагогіки у вищій школі, яке покликане на забезпечення його здатності кваліфіковано реалізовувати у своїй діяльності професійні завдання, визначено навчальною програмою зі спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі». Виконання цих завдань залежатиме від того, наскільки ефективним буде управління процесом професійного становлення майбутнього фахівця, що, у свою чергу, значною мірою забезпечить його успішну адаптацію до умов навчання та життєдіяльності у ВНЗ [6; 7].

Окремі проблеми такого управління професійною підготовкою майбутніх викладачів християнської педагогіки знайшли своє відображення в публікаціях М. Євтуха, В. Жуковського, А. Москальової, В. Олійника, З. Рябової, Ю. Решетнікова, Л. Філіпович, у яких зазначається про необхідність детального вивчення питань взаємодії релігії та освіти,

управління професійною підготовкою майбутнього викладача християнської педагогіки у вищій школі.

Історія освіти в Україні тісно пов'язана з історією українського народу. Релігійне наповнення педагогічних ідей та причетність Церкви чи релігійних організацій до освітньо-виховної діяльності – питання не сьогоднішнього дня [11]. Воно має глибокі історичні корені. Одним із напрямів культурницької діяльності Православної Церкви в Україні була її освітня діяльність. Вона проявлялася у створенні великої кількості закладів освіти. Саме школи граматики, церковно-парафіяльні школи, бурси та духовні семінарії у свій час відкрили шлях у світ знань для більшості незаможних українців. Ураховуючи той факт, що сьогодні 71 % українців заявляє про свою віросповідність, можемо констатувати, що наявність самої релігії передбачає й необхідність релігійної освіти.

Передусім зазначимо, що представники світської науки виступають за обов'язкове викладання релігієзнавчих, релігійно-пізнавальних дисциплін у всіх навчальних закладах. Одночасно, за даними Центру Разумкова, наприкінці 2003 року лише 30 % українців вважали, що вивчення релігієзнавства має бути обов'язковим предметом, 52,1 % респондентів висловилися за добровільне вивчення цієї дисципліни, а 17,9 % були проти або ж вагалися з відповіддю. Подібне ставлення громадян України спостерігаємо і щодо обов'язкового вивчення Закону Божого. Тут їхні голоси розподілились, відповідно 25,8 %, 50,3 % та 23,9 % [12].

Мета статті – визначити шляхи управління впровадженням духовно-морального компонента в систему вищої освіти України, а також проаналізувати нормативно-правову базу і зміст навчання майбутніх магістрів за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі».

Методи дослідження: 1) теоретичні: вивчення, аналіз і узагальнення педагогічної та спеціальної літератури; 2) емпіричні: бесіда, опитування, педагогічне спостереження; 3) педагогічний експеримент; 4) обробка даних.

Виклад основного матеріалу. Ураховуючи вищенаведені дані та поліконфесійний характер українського суспільства, пошуки оптимального рішення щодо поєднання світської та релігійної освіти дещо ускладнюються. Соціальним тлом освіти виступають віруючі люди різних конфесій, які навчають і які навчаються, у результаті чого обмінюються знаннями, інформацією, досвідом. У процесі пошуку здорового компромісу представники релігійних організацій іноді чують з боку деяких світських науковців виключно звинувачення у клерикалізації навчально-виховного процесу в системі державної освіти.

Саме тому для нас важливий досвід інших країн, що на різних етапах своєї історії вирішували подібні проблеми. За наявності принципу відокремлення церкви від держави в більшості європейських країн у державних загальноосвітніх школах викладаються дисципліни релігійного змісту.

Треба зазначити, що право на навчання релігії закріплено в конституціях багатьох європейських країн (Італія, Іспанія, Німеччина, Польща та ін.), так само як і право засновувати приватні школи. При цьому свобода навчання релігії підтверджується ст. 2 Першого протоколу Європейської Конвенції з прав людини.

У багатьох країнах немає різниці у правовому статусі релігійних і нерелігійних шкіл; в інших країнах засновані церквами школи користуються привілеями, що забезпечують їм права публічних шкіл і фінансову підтримку з боку держави. Часом відносини між владою й релігійними школами мають контрактний характер (Франція, Іспанія), або держави прирівнюють релігійні школи до публічних (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Італія, Словаччина). Наприклад, згідно з конкордатом між Австрією й Апостольською столицею, всі католицькі школи отримують той самий статус, що і школи публічні. І це положення поширюється на школи, створені всіма визнаними церквами (набуття такого статусу в Австрії обумовлено 20-річним випробувальним терміном і числом віруючих, яке має бути не меншим за два відсотки населення країни) [15].

Досвід демократичних держав свідчить про те, що право громадян на релігійну освіту незаперечне, закріплене в конституціях багатьох країн, не суперечить загальній світськості освіти в цих країнах. Право на релігійну освіту є невід'ємним правом учнів на доступ до інформації і правом на вивчення саме свого віросповідання. Згідно із Загальною декларацією прав людини (ст. 18; 26) й іншими міжнародними деклараціями, конвенціями, введення релігійної освіти не суперечить світському характерові й нашої освіти.

Частина перша статті 18 Закону України «Про освіту» зазначає, що заклади освіти створюються органами державної виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, громадянами відповідно до соціально-економічних, національних, культурно-освітніх потреб за наявності необхідної матеріально-технічної, науково-методичної бази, педагогічних кадрів, таким чином фактично надаючи право на заснування закладів освіти всім організаціям, а отже і релігійним.

Водночас, відповідно до частини четвертої цієї ж статті, порядок створення, реорганізації та ліквідації закладів освіти встановлюється Кабінетом Міністрів України. При цьому, згідно з пунктом 2 «Положення про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України 5 квітня 1994 р. № 228 «Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів», засновниками навчально-виховних закладів можуть виступати державні органи, кооперативні, громадські організації, підприємства й установи, приватні особи. Підкреслимо, що мова в цьому випадку йде саме про «світські» або загальноосвітні

навчальні заклади, а не про духовні, створювати які релігійні організації отримали право ще з квітня 1991 р. відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [2].

Незважаючи на те, що Україна взагалі слабо інтегрована до сучасних педагогічних методик, на основі яких розробляються авторські програми і проекти в освіті, а тим більше в сфері навчання релігії або про релігії, які б зацікавили суспільство бути релігійно обізнаним. Не ідеалізуючи знання європейців щодо християнства чи ісламу, буддизму чи іудаїзму, припускаємо, що в країнах Європи про це знають більше, ніж у нашій державі. Свідченням цього є Толедські угоди з навчання релігії і переконань у державних школах Європи (2007) [14].

Знайомлячись із досвідом європейських держав у сфері релігійної освіти, навіть у найсекулярніших країнах, ми бачимо: релігійна освіта – не чуже явище, що й зафіксовано в Конституціях європейських країн, у спеціальних законах держави, де визнаються не тільки історичні заслуги релігійних навчальних закладів, а й із пошаною ставляться до тих, що нині діють (приміром, католицькі університети Франції і досі є її інтелектуальними центрами). Взаємини між державою і релігійними закладами там чітко прописані. Якщо є спеціальне законодавство, яке регулює релігійну освіту, то існує і спеціальний державний орган, покликаний управляти й контролювати цю сферу.

На відміну від Європи, в Україні відсутнє спеціальне законодавство, яке б регулювало сферу релігійної освіти. Освітні процеси відбуваються на основі «Закону про освіту» 1991 р., де у ст. 6; 8; 9 про релігійну освіту йдеться в заборонному контексті (освіта незалежна від релігійних організацій, навчально-виховний процес у закладах освіти є вільним від втручання релігійних організацій, залучення учнів, студентів до участі в релігійних заходах під час навчально-виховного процесу забороняється, заклади освіти в Україні незалежно від форм власності відокремлені від церкви (релігійних організацій), мають світський характер, крім закладів освіти, заснованих релігійними організаціями) [4].

Підготовка магістрів педагогіки вищої школи в Україні відбувається в умовах перебудови змісту вищої освіти, удосконалення навчальних програм, підготовки нових курсів та спецкурсів, які б відповідали рівню кваліфікації випускника, сприяли формуванню основних професійних компетенцій майбутнього викладача християнської педагогіки у вищій школі. Оскільки зміст вищої освіти — це система знань, умінь і навичок у вигляді компетенцій, що зумовлена цілями та потребами, перспективами розвитку нашого суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва, то вищу освіту потрібно розглядати як результат підготовки магістра за конкретним напрямом. На сучасному етапі виникає необхідність підготовки магістра конкретного напрямку за освітньо-

кваліфікаційною характеристикою, беручи до уваги вимоги до випускника та його місце у структурі галузей економіки [9].

Здобуття релігійної освіти в державних закладах і, відповідно, отримання диплома державного зразка за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі» наразі є доволі суперечливим і складним процесом, особливо тому, що на сьогодні в Україні релігійні організації відокремлені від держави. Труднощі стосуються і навчально-методичної бази, і підбору кадрового складу викладачів із науковим ступенем кандидата та доктора наук, і нормативно-правового забезпечення, що стосується, насамперед, змісту навчання магістрів у контексті дидактичної підготовки випускників цієї спеціалізації [13].

У сучасний період розвитку та реформування вищої освіти значну наукову цінність має звернення вчених, практиків до наявного освітньо-виховного досвіду, висвітлення закономірностей, що можуть бути основою для процесу експериментальної діяльності щодо запровадження спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі».

Ефективність управління професійно-творчим розвитком майбутнього викладача християнської педагогіки у вищій школі залежить також і від умов, що передбачають створення педагогічних ситуацій, завдяки яким ще не використані резерви студентів гарантовано розвинуться до рівня їхнього повноцінного педагогічного становлення.

Вищий навчальний заклад на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми за кожною спеціальністю розробляє навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного й підсумкового контролю. Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план, що затверджується керівником вищого навчального закладу. Вищий навчальний заклад у межах ліцензованої спеціальності може запроваджувати спеціалізації, перелік яких визначається вищим навчальним закладом (ст. 10) [10].

Зазначене дає підстави для формування мети, змісту, обсягу і завдань управління професійно-педагогічною підготовкою магістрів. Так, в Інституті менеджменту та психології ДВНЗ УМО НАПН України управління підготовкою викладачів у магістратурі здійснюється відповідно до чинних освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм, затверджених ректором у новому навчальному році. Дисципліни професійної та практичної підготовки викладача університетів і вищих навчальних закладів відображено в навчальному плані магістратури за спеціальністю 8.18010021 – «педагогіка вищої школи». Зазначений документ містить нормативні навчальні й елективні дисципліни за

вибором професійно-педагогічного змісту на провідній кафедрі управління навчальним закладом та педагогіки вищої школи [16].

Ураховуючи актуальність проблеми підготовки таких фахівців, ректорат визначив за необхідне ввести в навчальний процес Інституту менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України дисципліни, які спрямовані на формування духовно-моральних знань, умінь і компетенції майбутніх магістрів-викладачів навчальних дисциплін духовно-морального спрямування. Згідно з рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 29 червня 2006 р., протокол № 8/1-2, у школах України запроваджено предмет «Основи християнської етики» для 1–11-х класів та прийнято концептуальні засади вивчення предметів духовно-морального спрямування, де зазначається можливість відкриття відповідних спеціальностей для кадрового забезпечення підготовки спеціалістів з викладання предметів духовно-морального спрямування.

Проблема стандартизації в підготовці спеціалістів з викладання предметів духовно-морального спрямування, зокрема майбутніх магістрів за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі» виникає під час розроблення освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника вищого навчального закладу (ОКХ), що має бути державним нормативним документом, у якому узагальнюється зміст освіти, тобто відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначається місце магістра педагогіки вищої школи з відповідною спеціалізацією у структурі господарства держави і вимоги до його компетентності, інших соціально важливих властивостей та якостей.

Відмітимо, що такий стандарт має бути варіативною складовою в галузевій компоненті державних стандартів вищої освіти, у якій узагальнюються вимоги з боку держави, християнського духовенства, світового співтовариства та споживачів, випускників до змісту освіти і навчання. Також ОКХ відображає соціальне замовлення на підготовку фахівця з урахуванням аналізу професійної діяльності випускника вищого навчального закладу – магістра педагогіки вищої школи і державні та духовно-моральні вимоги до властивостей та якостей особи, яка здобула базову вищу освіту відповідного фахового спрямування та спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі».

Відповідно до Указу Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/2015, затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, у якій основними складовими національно-патріотичного виховання мають стати громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне виховання. Одним із основних напрямів досягнення мети Стратегії визначено впровадження навчальних дисциплін духовно-морального спрямування як основи формування особистості та підґрунтя для національно-патріотичного

виховання. Це потребує підготовки висококваліфікованих фахівців, для яких і було відкрито спеціалізацію «Християнська педагогіка у вищій школі».

Освітня програма підготовки магістрів передбачає вивчення дисциплін основного циклу та факультативів, що охоплює 180 годин навчального часу: перший семестр – 60 год, другий – 60 год, третій – 60 год. За три семестри студенти мають змогу набрати 120 кредитів (по 30 кредитів за кожен семестр). Проаналізувавши навчальну програму магістрів за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі», виявили, що майбутні викладачі засвоюють основи християнської педагогіки, основи християнської етики і моралі, основи християнської духовності, технології і методики викладання навчальних дисциплін духовно-морального спрямування в загальноосвітній і вищій школах.

Ми вважаємо за потрібне введення до навчального плану підготовки магістрів за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі» таких навчальних дисциплін: «Основи християнської педагогіки», «Християнська духовність», «Основи християнської моралі і етики», «Методика викладання предметів духовно-морального спрямування». Діяльність магістра-викладача християнської педагогіки вищої школи відбувається у площині предметного поля «Християнська педагогіка і психологія», тому основні дисципліни, які він має засвоїти за півтора роки, присвячені основним закономірностям і тенденціям розвитку психолого-педагогічних та біблійно-теологічних наук [17].

Підготовка магістра-викладача християнської педагогіки вимагає й педагогічної підготовки. Студенти мають можливість поглибити свої знання, сформувані професійні вміння та навички на заняттях з «Педагогіки вищої школи», «Дидактичних систем у вищій освіті», «Моделювання освітньої діяльності». «Методик викладання навчальних дисциплін духовно-морального виховання у вищій школі», а також упродовж восьмирічної педагогічної (асистентської) практики.

Отже, у процесі управління професійною підготовкою майбутніх викладачів християнської педагогіки у вищій школі відбувається теоретична та практична підготовка студента до майбутньої професійної діяльності. Особистісне зростання, набуття теоретичного багажу та практичного досвіду пов'язане, насамперед, із творчим характером навчального процесу та його успішного засвоєння майбутнім викладачем, що одночасно підкріплюється розвитком критичного мислення, емоційної наповненості, особистісної зрілості та творчого пошуку.

Важливим напрямом підготовки магістрів-викладачів педагогіки у вищій школі за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі» ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України є поглиблення конструктивного діалогу між представниками богословської та світської науки, розроблення нових наукових напрямів співпраці, підготовка

навчально-методичних посібників, підручників, концепцій виховання та освіти, які б, з одного боку, урахували християнські традиції, а з іншого – тенденції розвитку сучасної науки. Викладачі християнської педагогіки покликані постійно шукати нові шляхи до пізнання Істини, знаходити ключі до сердець і розуму студентської молоді. Ефективна національна система вищої освіти є не тільки найважливішим, ключовим напрямом роботи вищого навчального закладу, а й найважливішим ресурсом, засобом розвитку священної місії сучасної освіти.

Сьогодні питання впливу релігійного змісту на вищу освіту залишається відкритим, а викладання (не викладання) основ релігійних знань у вищій школі та його форми залежать майже виключно від світоглядних уподобань, а іноді, на жаль, і від матеріальної зацікавленості керівників того або іншого закладу освіти. Право вільного вибору переконань має зберігатися за кожним і є особистою справою індивіда. Це означає, що релігія має бути представлена в освіті України не у вигляді ідеології, а як складова наукового знання про людину й суспільство внаслідок їх іманентної культурної цінності. Християнська педагогіка має формувати в молоді довіру до традиційних духовних цінностей українського суспільства, толерантність до інших релігійних вірувань, що, у свою чергу, є дійовим засобом формування духовності народу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. З огляду на вище зазначене можна зробити такі висновки:

- досліджено й висвітлено узагальнюючі матеріали щодо осмислення процесу управління професійною підготовкою магістрів-викладачів педагогіки у вищій школі за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі»;
- проаналізовано нормативно-правову базу і зміст навчання майбутніх магістрів за спеціалізацією «Християнська педагогіка у вищій школі»;
- виділено головні проблеми управління впровадженням духовно-морального компонента в систему магістерської підготовки майбутніх викладачів християнської педагогіки в умовах реформування вищої освіти;
- розроблено та запроваджено програми духовно-морального виховання, покликані на засадах релігійної толерантності об'єднати та координувати зусилля педагогів, богословів і релігієзнавців в області науково-методичної й дослідницької роботи, проводити державне ліцензування всіх освітніх установ, створених релігійними організаціями;
- метою подальших досліджень є розробка та впровадження в освітній процес вищої школи нової моделі підготовки фахівців із управління християнською освітою в навчальних закладах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про загальну середню освіту»: витяги. (2002). *Правові основи свободи совісті, релігій та релігійних організацій. Міжнародні та українські правові*

документи (The Law of Ukraine "On General Secondary Education": abstracts. (2002). *Legal foundations for Freedom of Conscience, Religion and Religious Organizations. International and Ukrainian Legal Documents*).

2. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». (1991). *Правові основи свободи совісті, релігій та релігійних організацій. Міжнародні та українські правові документи* (The Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations". (1991). *Legal foundations for Freedom of Conscience, Religion and Religious Organizations. International and Ukrainian Legal Documents*).

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів» (The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Relating to Founding of educational institutions by religious organizations") (2015). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/498-19>).

4. Закон України «Про освіту» (The Law of Ukraine "On Education"). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>).

5. Закон про внесення змін до деяких законів України (щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів) (реєстр. № 1447 від 11.12.2014) (The Draft Law "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Relating to Founding of education institutions by religious organizations") (registr. # 1447 on 11.12.2014). Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=52915

6. Указ Президента України «О Стратегии национально-патриотического воспитания детей и молодежи на 2016–2020 годы» (Decree of the President of Ukraine "On Strategy of National Patriotic Formation of Children and Youth for 2016–2020"). Retrieved from: <http://www.unian.net/politics/1151688-poroshenko-podpisal-ukazopatrioticheskompvospitaniimolodeji.html><http://www.unian.net/politics/1151688-poroshenko-podpisal-ukaz-o-patrioticheskompvospitanii-molodeji.html>

7. Гриньова, М. В. (2010). Проект підготовки магістра напряму «Педагогічна освіта» спеціальності «Християнська етика» на кафедрі педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського педагогічного університету. *Стратегія духовного розвитку України: єдність духу в союзі миру: зб. матер. III Покровських Міжнар. місіонерсько-просвіт. читань (26–28 жовт. 2010 р.)*, (сс. 24–31). Полтава: ТОВ «АСМІ» (Hryniova, M. V. (2010). The Project of Master's Training for Direction "Pedagogical Education" for specialization "Christian Ethics" at the Faculty for Teaching Skills and Management of Poltava Pedagogical University. *Strategy for Spiritual Development of Ukraine: One in Spirit in Unity of Peace: compendium of materials from 3rd Pokrova Internat. Missionary-Educational Readings, Oct 26–28, 24–31*).

8. Лагодич, М. (2004). Місце та роль релігійної освіти у громадянському суспільстві. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Золоті литаври, Вип. 203/204. (Серія «Філософія») (Lahodych, M. (2004). The Place and Role of Religious Education in civil society. *Chernivetskyi University Scientific Bulletin, 203/204, "Phylosophy" Series*).

9. Мачинська, Н. І. (2013). *Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю*. Львів: ЛьвДУВС (Machynska, N. I. (2013). *Pedagogical Education of Master's Degree Students at Higher Educational Establishments of Non-Pedagogical Direction*. Lviv: LviDUVS).

10. Ярмаченко, М. Д. (Ред.). (2001). *Педагогічний словник*. К.: Пед. думка (Yarmachenko, M. D. (Ed.). (2001). *Pedagogical Dictionary*. Kyiv: Pedagogical thought).

11. Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів (The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Relating to Founding of educational institutions by religious organizations") (2015). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/498-19/card2#Card>).

12. *Пріоритети державної політики в галузі свобод совісті: шляхи реалізації.* (2007). К.: Світ Знань (*Priorities of State Policy in the Direction of Freedom of Conscience: Ways of Implimentation* (2007). Kyiv: World of knowledge).

13. *Релігійні організації в Україні (станом на 1.01.2010)* (*Religious Organizations in Ukraine (as of 1.01.2010)*). Retrieved from: <http://risu.org.ua/ua/index/resourses/statistics/ukr2010/>

14. Рівень і характер релігійності українського суспільства. (2011). *Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин: інформац.-аналіт. матеріали до «круглого столу» на тему: «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку» (8 лют. 2011 р.)*. К.: Центр Разумкова (Level and Nature of Religious State of Ukrainian Society (2011). *Informational analytical Report "Religion and authorities in Ukraine: the problems of relations"*).

15. Робберс, Г. (2009). *Государство и религии в европейском союзе*. М.: Ин-т Европы РАН, ТЦ Юнеско (Robbers, G. (2009). *The State and Religions in EU*. Moscow: Institute of Europe by RAN).

16. *Статут вищого навчального закладу «Український католицький університет» (нова редакція)* (*Constitution of Higher Education Institution "Ukrainian Catholic University" (Revised Edition)*) (2015). Retrieved from: http://ucu.edu.ua/files/2015/06/statut-vnz-uku-2015_080615.pdf /

17. Цебенко, С. Державно-церковні відносини в незалежній Україні. (Tsebenko, S. (2013). *State-and-Church Relations in Independent Ukraine*). Retrieved from: comcontent&view=article&id=81:2013-04-29-10-03-24&catid=45:2013-04-25-08-46-36&Itemid=66).

РЕЗЮМЕ

Сиданич Ирина. Управление внедрением духовно-нравственного компонента в систему магистерской подготовки будущих преподавателей по специализации «Христианская педагогика в высшей школе».

В статье проанализированы нормативно-правовая база и содержание обучения будущих магистров по специальности «Христианская педагогика в высшей школе»; обозначены главные проблемы управления введением духовно-морального компонента в систему магистерской подготовки будущих преподавателей христианской педагогики в условиях реформирования высшего образования.

Ключевые слова: управление введением, магистерская подготовка будущих преподавателей, содержание обучения, специализация, христианская педагогика в высшей школе.

SUMMARY

Sidanich Iryna. Management of implementation of moral and spiritual component in the system of master's training of the future teachers in specialization "Christian pedagogy in higher education".

The article analyses regulatory framework and content of master's training in specialization "Christian pedagogy in higher education"; identifies main problems in managing of implementation of spiritual and moral component in the system of master's training of the future teachers of Christian pedagogy in the context of reforming higher education.

In the article the materials on understanding the process of management of professional training of masters and teachers of pedagogy in higher education with specialization "Christian pedagogy in higher school" are generalized. It analyzes the regulatory framework and content of

training for masters in specialization "Christian pedagogy in higher school"; highlights the main problems of spiritual and moral component in preparation of the future teachers of Christian pedagogy in terms of reforming higher education.

The deepening of a constructive dialogue between theology and secular science, development of new research collaboration, preparation of teaching aids, textbooks, education and training concepts, which, on the one hand would take into account the Christian tradition, and on the other trends of modern science, is necessary. Teachers of the Christian pedagogy constantly seek new ways to know the truth, to find the keys to the hearts and minds of students. An effective national system of higher education is not only important, it is a key focus of the university, and the most important resource tool for development sacred mission of modern education.

Today the impact of religious content for higher education remains open, and teaching (not teaching) basics of religious knowledge in higher education institutions and its shape depends almost entirely on ideological preferences, and sometimes, unfortunately, on the material interest of the leaders of this or that education institution. The right to free choice of belief must be kept for each as the private affair of the individual. This means that religion should be represented in Ukrainian education not as an ideology but as a part of scientific knowledge about man and society because of their inherent cultural value. Christian education has to form young people's trust in the traditional spiritual values of Ukrainian society, tolerance towards other religious beliefs, which in turn is an effective means of forming spiritual people.

Further exploration will be focused on the development and implementation in the educational process of higher school of the model of training in management education in Christian schools in Ukraine.

Key words: *implementation management, master's training of the future teachers, content of learning, specialization, Christian pedagogy in higher school.*

УДК 378.011.3-051:57

Ольга Цуруль

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0002-8298-8395

DOI 10.24139/2312-5993/2017.09/130-140

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРІВ: ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

У статті досліджується проблема методичної підготовки майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів. Установлено відсутність усталеного, єдиного розуміння місця шкільного семінару в системі навчальних занять: у методичних дослідженнях семінар розглядається як окрема форма організації навчання біології або вид уроку. Обґрунтовано сутність і розкрито особливості методичної підготовки майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Схарактеризовано її інваріантну та варіативні складові.

Ключові слова: *семінар, методична підготовка, майбутні вчителі біології, методика навчання біології, методична готовність.*